

Marek Hlaváč, *Zkušební komise pro učitelství na středních školách v Praze*, bakalářská práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2022, 70+xl s. – **posudek oponenta**

Dějiny vysokoškolské vzdělanosti jsou ve střední Evropě neodmyslitelně propojeny se středním školstvím, byť některé vazby nejsou v širší veřejnosti příliš známy. Jednou z nich je existence zkušebních komisí pro učitelství na gymnáziích (dále jen ZKG), resp. na středních školách, které přežily habsburskou monarchii a po krátkou dobu i další změny režimů. Práce Marka Hlaváče se věnuje právě těmto institucím, přičemž se zaměřuje na české země, respektive na Prahu a zkoumá obě, tedy německou i českou větev této původně jednotné instituce.

Hned v úvodu bych rád ocenil výchozí podmínky vzniku práce a jejich dobré promyšlení. Kolega Hlaváč je jako brigádník již delší dobu zapojen do digitalizačního projektu „Studenti pražských univerzit 1848-1945“, v jehož rámci byly v posledních letech zpřístupňovány právě písemnosti ZKG uložené v Archivu Univerzity Karlovy. Díky tomu je mu důvěrně známa podoba související běžné písemné agendy, kterou během výzkumu významně doplnil dalšími typy dokumentů z téhož fondu (zejména normativními), jakož i prameny z jiných fondů, včetně ústředních úřadů (místodržitelství). Výsledkem je poměrně komplexní pohled, zaměřený ovšem hlavně na komise jako takové, jejich fungování a proměny, respektive jejich personální obsazení. Méně už je věnována pozornost početným kandidátům a kandidátkám, kteří příslušné zkoušky skládali. To jen konstatuji pro upřesnění a nepovažuji to za handicap práce – bylo by předčasné před plným zpracováním písemností ZKG provádět částečnou prosopografii, když dokončení projektu a doplnění příslušné databáze poskytne pro tento typ vyhodnocení mnohem lepší podmínky. Naopak oceňuji, že se autor rozhodl sledovat ve své práci celé, jedno století dlouhé období existence ZKG, a nikoli jen určitý časový výsek.

Využitá literatura je dostačující, nemalý podíl v ní mají zahraniční, hlavně německo-jazyčné práce. Se staršími pracemi autor nakládá kriticky a opravuje některé chybné údaje a tvrzení. Z domácí odborné produkce by snad bylo možné pro kontext doplnit knihu Kateřiny Řezníčkové *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918* (Praha 2007), kde je věnována pozornost i přípravě budoucích středoškolských učitelů na jejich povolání, případně některé práce Petra Kadlece a Tomáše Kaspera. Bude-li autor chtít svůj výzkum i nadále prohlubovat, jak naznačuje na s. 8, nabízí se ke srovnání vzhledem ke společnému rámci Předlitavska také situace v Haliči (lze doporučit např. příslušné pasáže monografie: Maria Stinia, *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871-1914. Modernizacja procesu nauczania*, Kraków 2014 – kniha je dostupná v knihovně ÚDAUK).

Bakalářská práce M. Hlaváče je členěna víceméně chronologicky a obsahuje řadu cenných příloh, o nichž se ještě zmíním dále. Text zahrnuje především objasnění administrativního a personálního vývoje komise (komisí), přičemž značná pozornost je věnována jejímu konstituování a prvním rokům. Oceňuji, že se autor nezalekl němčiny a kurentu a kromě tištěných normativních pramenů sáhl také po úředních spisech. Pasážím, v nichž bohatě čerpá mimo jiné z knihy normálií Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích z let 1850-1871, bych vytkl snad jen přílišné lpění na chronologicky členěném zprostředkování obsahu tohoto pramene. Vedle strukturálních změn si autor všímá hlavně personálního obsazení komise.

Jedná se přitom o osobnosti působící na univerzitě, ale také v rámci dalších odborných institucí (propojení s Národním muzeem, jež autor pěkně tematizuje na s. 50), které rozhodovaly o budoucnosti příslušníků intelektuální elity této části monarchie, resp. ČSR. Jedná se přitom obvykle o špičky intelektuálního života českých zemí. Členství v ZKG, související míra vlivu, ale také spoluzodpovědnosti za řadu konkrétních lidských osudů, často není v biografických členů ZKG vůbec tematizována. Práce M. Hlaváč tak přináší množství podnětů a konkrétních údajů, využitelných pro biografický výzkum, ale také pro institucionální dějiny jednotlivých vědních disciplín.

Zde se dostávám k již zmiňovaným přílohám, zahrnujícím jmenné přehledy členů německé a české zkušební komise (včetně období po r. 1945) a vybrané biogramy některých z nich, zaměřené právě na působení v rámci ZKG. Objem takto zpracovaného materiálu je úctyhodný, jeho zpracování přehledné a určitě využitelné přinejmenším pro biografické účely. Domnívám se, že bude určitě na místě promluvit si s autorem o formě potenciálního publikování, třeba v rámci časopisu AUC-HUCP.

Pár drobných výhrad mám k formální stránce bakalářské práce. Asi tou nejpodstatnější je nevyužití možnosti zkrácených citací, tj. uvedení plného titulu studie nebo knihy pouze při prvním výskytu. Občas se objeví nepovšimnutý překlep nebo drobný omyl (např. životní data u Ernsta von Feuchtersleben na s. 18 nebo u Josefa Alexandra von Helfert na s. 19, kde jsou uvedena životní data jejich otců). To jsou ale poměrně malé prohřešky v celkovém kontextu zdařilé práce, psané kultivovaným jazykem a srozumitelně.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

V Praze, 30. 8. 2022

PhDr. Marek Ďurčanský, Ph.D.

Ústav dějin a archiv UK